

הלכות שבת פרק א

ענין ספר זמנים מהקדמת ספר משנה תורה

ספר שלישי, אכלול בו המצוות שהם בזמנים ידועים, כגון שבת ומועדות. וקראתי שם ספר זה ספר זמנים.

(ג) ג' ספר זמנים הלכותיו עשר, וזה הוא סידורן, הלכות שבת, הלכות עירובין, הלכות שביתת עשור, הלכות שביתת יום טוב, הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר וסוכה ולולב, הלכות שקלים, הלכות קידוש החודש, הלכות תעניות, הלכות מגילה וחנוכה.

הלכות שבת יש בכללן חמש מצוות, שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן, א' לשבות בשביעי, ב' שלא לעשות בו מלאכה, ג' שלא לענוש בשבת, ד' שלא לצאת חוץ לגבול בשבת, ה' לקדש היום בזכירה.

הלכות עירובין מצות עשה אחת, והיא מדברי סופרים, ואינה מן המנין.

הלכות שביתת עשור יש בכללן ארבע מצוות, שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן, א' לשבות בו ממלאכה, ב' שלא לעשות בו מלאכה, ג' להתענות בו, ד' שלא לאכול ולשתות בו.

הלכות שביתת יום טוב יש בכללן שתים עשרה מצוות, שש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן, א' לשבות בראשון של פסח, ב' שלא לעשות בו מלאכה, ג' לשבות בשביעי של פסח, ד' שלא לעשות בו מלאכה, ה' לשבות ביום חג השבועות, ו' שלא לעשות בו מלאכה, ז' לשבות בראש השנה, ח' שלא לעשות בו מלאכה, ט' לשבות בראשון של חג הסוכות, י' שלא לעשות בו מלאכה, י"א לשבות בשמיני של חג, י"ב שלא לעשות בו מלאכה.

הלכות חמץ ומצה יש בכללן שמונה מצוות, שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן, א' שלא לאכול חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, ב' להשבית שאור מארבעה עשר, ג' שלא לאכול חמץ כל שבעה, ד' שלא לאכול תערובת חמץ כל שבעה, ה' שלא ייראה חמץ כל שבעה, ו' שלא יימצא חמץ כל שבעה, ז' לאכול מצה בלילי הפסח, ח' לספר ביציאת מצרים באותו הלילה.

הלכות שופר וסוכה ולולב יש בכללן שלש מצוות עשה, וזה הוא פרטן, א' לשמוע קול שופר באחד בתשרי, ב' לישב בסוכה שבעת ימי החג, ג' לנטול לולב במקדש כל שבעת ימי החג.

הלכות שקלים מצות עשה אחת, והיא, ליתן כל איש מחצית השקל בכל שנה.

הלכות קידוש החודש מצות עשה אחת, והיא, לחשוב ולידע ולקבוע באיזה יום הוא תחילת כל חודש וחודש מחדש השנה.

הלכות תעניות מצות עשה אחת, והיא, להתענות ולזעוק לפני י"י בעת כל צרה גדולה שתבוא על הציבור.

הלכות מגילה וחנוכה יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינם מן המניין.

נמצאו כל המצוות של תורה הנכללות בספר זה חמש ושלישים, תשע עשרה מהן מצוות עשה, ושש עשרה מצוות לא תעשה, ויש בו שלש מצוות מדברי סופרים.

הקדמה לספר זמנים

בשם י"י אל עולם

"נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה" (חזק' קי"ט:ק"א)

ספר שלישי והוא ספר זמנים

הלכות הספר

הלכותיו עשר, וזה הוא סידורן,

1. הלכות שבת,
2. הלכות עירובין,
3. הלכות שביתת עשור,
4. הלכות שביתת יום טוב,
5. הלכות חמץ ומצה,
6. הלכות שופר וסוכה ולולב,
7. הלכות שקלים,
8. הלכות קידוש החדש,

9. הלכות תעניות,

10. הלכות מגילה וחנוכה.

הלכות שבת

יש בכללן חמש מצוות,

שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן,

- א' לשבות בשביעי,
- ב' שלא לעשות בו מלאכה,
- ג' שלא לענוש בשבת,
- ד' שלא לצאת חוץ לגבול בשבת,
- ה' לקדש יום השבת בזכירה.

הלכות עירובין

מצות עשה אחת, והיא מדברי סופרים, ואינה מן המניין.

הלכות שביתת עשור

יש בכללן ארבע מצוות,

שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן,

- א' לשבות בו ממלאכה,
- ב' שלא לעשות בו מלאכה,
- ג' להתענות בו,
- ד' שלא לאכול ולשתות בו.

יש בכללן שתיים עשרה מצוות,

שש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה,

וזה הוא פרטן,

- א' לשבות בראשון של פסח,
- ב' שלא לעשות בו מלאכה,
- ג' לשבות בשביעי של פסח,
- ד' שלא לעשות בו מלאכה,
- ה' לשבות ביום חג השבועות,
- ו' שלא לעשות בו מלאכה,
- ז' לשבות בראש השנה,
- ח' שלא לעשות בו מלאכה,
- ט' לשבות בראשון של חג הסוכות,
- י' שלא לעשות בו מלאכה,
- י"א לשבות בשמיני של חג,
- י"ב שלא לעשות בו מלאכה.

הלכות חמץ ומצה

יש בכללן שמונה מצוות,

שלוש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן,

- א' שלא לאכול חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה,
- ב' להשבית שאור מארבעה עשר,
- ג' שלא לאכול חמץ כל שבעה,
- ד' שלא לאכול תערובת חמץ כל שבעה,
- ה' שלא ייראה חמץ כל שבעה,
- ו' שלא יימצא חמץ כל שבעה,
- ז' לאכול מצה בלילי הפסח,
- ח' לספר ביציאת מצרים באותו הלילה.

הלכות שופר וסוכה ולולב

יש בכללן שלש מצוות עשה, וזה הוא פרטן,

א' לשמוע קול שופר באחד בתשרי, ב' לישב בסוכה שבעת ימי החג, ג' ליטול לולב במקדש כל שבעת ימי החג.

הלכות שוקלים

מצות עשה אחת,

והיא, ליתן כל איש מחצית השקל בכל שנה.

הלכות קידוש החדש

מצות עשה אחת, והיא, לחשוב ולידע ולקבוע באי זה יום הוא תחילת כל חודש וחודש מחדשי השנה.

מצות עשה אחת,

והיא, להתענות ולזעוק לפני י"י בעת כל צרה גדולה שתבוא על הציבור.

הלכות מגילה וחנוכה

יש בכללן שתי מצוות מדברי סופרים, ואינן מן המניין.

סך הכל

נמצאו כל המצוות של תורה הנכללות בספר זה חמש ושלושים,

תשע עשרה מהן מצוות עשה, ושש עשרה מצוות לא תעשה,

ויש בו שלש מצוות מדברי סופרים.

הלכות שבת

יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן,

- א' - לשבות בשביעי,
- ב' - שלא לעשות בו מלאכה,
- ג' - שלא לענוש בשבת,
- ד' - שלא לצאת חוץ לגבול בשבת,
- ה' - לקדש היום בזכירה.

וביאור כל המצוות האלו בפרקים אלו.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנד

והמצוה הקנ"ד היא שצונו שנשבות בשבת

והוא אמרו ית' (משפטי' כג) **וביום השביעי תשבות**. והנה נכפל צווי מצוה זו פעמים (גרשם בעמ' קנז).

ובאר לנו יתעלה שהשביתה מן המלאכות היא חובה עלינו ועל בהמתנו ועבדינו.

והנה התבארו משפטי מצוה זו במסכת שבת ובמסכת יום טוב:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכ

והמצוה הש"כ היא שהזהירנו מעשות מלאכה בשבת והוא אמרו (עשה"ד) לא תעשה כל מלאכה. והעובר על לאו זה באר בו הכתוב (תשא לא יד) כרת, אם לא ידע בו הדיין.

ואם העידו עליו עדים חייב סקילה (ס"פ שלח).

זה כלו אם היה מזיד.

ואם היה שוגג חייב קרבן חטאת קבועה.

וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שבת:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכב

והמצוה השכ"ב היא שהזהירנו מענוש הגדרים על החוטאים ולהעביר הדינין ביום השבת.

והוא אמרו (ר"פ ויקהל) לא תבערו אש וכו' ביום השבת. ירצה בזה שלא תשרוף מי שנתחייב שריפה, והוא הדין לשאר מיתות.

ולשון מכילתא לא תבערו אש שריפה בכלל היתה ויצאת ללמד מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה את השבת אף כל שאר מיתות בית דין לא ידחו את השבת.

והנה אמרו (סנה' לה ב וש"נ) הבערה ללאו יצאת.

ואין זה הלכה אבל היא לחלק יצאת (ע"ש ופס' ה ב) והוא שיהיה חייב על כל מלאכה ומלאכה בפני עצמה כמו שהתבאר במקומו.

ובגמרא דבני מערבא (סנה' פ"ד ה"ו) בכל מושבותיכם רבי אילא בשם רבי ינאי מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שזא

והמצוה השכ"א היא שהזהירנו שלא להלך חוץ לתחום המדינה בשבת והוא אמרו (בשלח יו) אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

ובאה הקבלה שגבול ההליכה שהיא אסורה מה שנוסף על אלפיים אמה חוץ מן המדינה ואפילו אמה אחת.

וללכת אלפיים אמה לכל צד מותר.

ולשון מכילתא אל יצא איש ממקומו אלו אלפיים אמה.

ובגמר עירובין (יז ב הוב' סל"ת י) אמרו לוקין על איסורי תחומין דבר תורה.

ובמסכתא ההיא התבארו משפטי מצוה זו:

והמצוה הקנ"ה היא שצונו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו
וביציאתו נזכור במ גודל היום הזה ומעלתו

והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו.

והוא אמרו יתעלה זכור את יום השבת לקדשו. - כלומר זכרו זכר קדושה
והגדלה.

וזו היא מצות קדוש.

ולשון מכילתא זכור את יום השבת לקדשו קדשהו בברכה.

ובביאור אמרו (פסחי' קו א) זכרהו על היין.

ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו. כלומר ההבדלה שהיא גם כן
חלק מזכירת שבת מתוקנת ומצווה.

וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף פסחים (ק - קז א, קיז ב)

ובמקומות מברכות (כ ב, כו ב, כז ב, כט א, לג א, נא ב, נב א)

ושבת (קט ב, קנ ב):

סדר המצוות

בספר המצוות

מקנג עד קעה בענין המועדים

קנג ראש חדש

קנד שביתת שבת

ובמצוות לא תעשה כמה מפוררים

ושביתת שכ ואילך

ובשניהם נתאחרו הרבה אחר מקדש וקרבנות ואסורי אכילה ומתנות
והקדשות

וגם במורה התאחר עד לקבוצה שמינית ולא בדיוק כמו בסהמ

פרק א

מצוות שביתה וכללי מלאכת שבת

מצוות שביתה ועונשיה

א.

עשה

שביתה בשביעי ממלאכה - מצות עשה, שנאמר "וביום השביעי תשבית"

(שמות כ"ג"ב).

ביטול עשה ולא תעשה

וכל העושה בו מלאכה - ביטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר "לא

תעשה כל מלאכה" (שמות כ"ט).

חיובי העושה מלאכה

ומה הוא חייב על עשיית מלאכה?

אם עשה ברצונו בזדון - חייב כרת.

ואם היו שם עדים והתראה - נסקל.

ואם עשה בשגגה - חייב קרבן חטאת קבועה:

ב.

חייב

כל מקום שנאמר בהלכות שבת שהעושה דבר זה חייב -

הרי זה חייב כרת,

ואם היו שם עדים והתראה - חייב סקילה,

ואם היה שוגג - חייב חטאת:

ג.

פטור

וכל מקום שנאמר "שהעושה דבר זה פטור" - הרי זה פטור מן הכרת ומן הסקילה ומן הקרבן, אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת, ואיסורו מדברי סופרים, הרחקה מן המלאכה.

והעושה אותו בזדון - מכין אותו מכת מרדות.

"אין עושין", "אסור"

וכן, כל מקום שנאמר "אין עושין כך וכך", או "אסור לעשות כך וכך", בשבת, העושה אותו דבר בזדון - מכין אותו מכת מרדות:

ד.

מותר,

וכל מקום שנאמר "מותר לעשות כך וכך" - הרי זה מותר לכתחילה.

וכן, כל מקום שנאמר "אינו חייב כלום", או "פטור מכלום", אין מכין אותו כלל:

דבר שאינו מתכוון

ה.

לא נתכוין ואפשר שלא יעשה

דברים המותרין לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן אפשר שתיעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תיעשה,

אם לא נתכוון לאותה מלאכה - הרי זה מותר.

כיצד?

גורר אדם מיטה וכיסא ומגדל וכיוצא בהן בשבת, ובלבד שלא יתכוון לחפור חריץ בקרקע בשעת גרירתו, ולפיכך אם חפרו הקרקע - אינו חושש בכך, לפי שלא נתכוון.

וכן, מהלך אדם על גבי עשבים בשבת, ובלבד שלא יתכוון לעקור אותן, לפיכך אם נעקרו אינו חושש.

ורוחץ ידיו בעפר הפירות וכיוצא בו, ובלבד שלא יתכוון להשיר השיער, לפיכך אם נשר אינו חושש.

פרצה דחוקה - מותר להיכנס בה בשבת, אף על פי שמשיר צרורות.

וכן כל דבר שאין מתכוון כגון זה - מותר:

י.

לא נתכוין ואי אפשר שלא יעשה

עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה שודאי תיעשה בשביל אותו מעשה, אף על פי שלא נתכוון לה - חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תיעשה אותה מלאכה.

כיצד? הרי שצריך לראש עוף לשחק בו לקטן, וחתך ראשו בשבת, אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף אלא לחתוך ראשו בלבד - חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שייחתך ראש החי אלא והמוות בא בשבילו.

וכן כל כיוצא בזה:

מלאכה שאינה צריכה לגופה

ז.

כל העושה מלאכה בשבת, אף על פי שאינו צריך לגוף המלאכה - חייב עליה.

כיצד, הרי שכיבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן כדי שלא יאבד, או כדי שלא יישרף חרש של נר - חייב, מפני שהכיבוי מלאכה, והרי נתכוון לכבות. ואף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני החרס - הרי זה חייב.

וכן, המעביר את הקוץ ארבע אמות ברשות הרבים, או המכבה את הגחלת, כדי שלא ייזוקו בהן רבים - חייב. ואף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי או לגוף ההעברה, אלא להרחיק את ההזק, הרי זה חייב.

וכן כל כיוצא בזה:

מלאכת מחשבת

ח.

נתכון לעשות מלאכה ונעשית מלאכה אחרת

כל המתכוון לעשות מלאכה, ונעשית לו מלאכה אחרת שלא נתכוון לה - פטור עליה, לפי שלא נעשית מחשבתו.

כיצד? זרק אבן או חץ בחבירו או בבהמה כדי להרגו, והלך ועקר אילן בהליכתו ולא הרג - הרי זה פטור.

קל וחומר אם נתכון לאיסור קל ונעשה איסור חמור, כגון שנתכון לזרוק בכרמלית, ועברה האבן לרשות הרבים, שהוא פטור. וכן כל כיוצא בזה.

נתכון לדבר המותר ונעשית מלאכה

נתכון לעשות דבר המותר, ונעשית מלאכה, כגון שנתכון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר - אינו חייב כלום. וכן כל כיוצא בזה:

ט.

נתכון בסדר אחד ונעשה בסדר אחר

נתכון ללקוט תאנים שחורות וליקט לבנות, או שנתכון ללקוט ענבים ואחר כך תאנים, ונהפך הדבר, וליקט תאנים בתחילה ואחר כך ענבים - פטור. אף על פי שליקט כל שחשב, הואיל ולא ליקט כסדר שחשב, פטור, שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת:

י.

נתכון לגוף אחד ונעשה אותו המלאכה בגוף אחר

היו לפניו שני נרות דולקות או כבות, ונתכון לכבות זו וכיבה את זו, או להדליק זו והדליק זו - חייב, שהרי עשה מן המלאכה שחשב לעשותה. הא למה זה דומה, למי שנתכון ללקוט תאנה זו וליקט תאנה אחרת, או למי שנתכון להרוג את זה והרג את זה, שהרי נעשית מלאכה שחשב לעשותה:

יא.

אבל אם נתכון להדליק ראשונה ולכבות שניה אחריה, ונהפך הדבר, וכיבה ראשונה ואחר כך הדליק שניה אחריה - פטור.

כיבה זו והדליק זו בנשימה אחת - חייב, שאף על פי שלא הקדים ההדלקה, הרי לא איחר אותה, אלא עשה שתיהן כאחת, ולפיכך חייב. וכן כל כיוצא בזה.

מתעסק

וכל העושה מלאכה כמתעסק ולא נתכוון לה - פטור:

נעשה ביתר או פחות מכוונתו

יב.

כל המתכוון לעשות מלאכה

ונעשת ביתר על כוונתו - חייב,

בפחות מכוונתו - פטור.

כיצד הרי שנתכוון להוציא משא לאחריו, ובא לו לפניו - חייב, שהרי נתכוון לשמירה פחותה ונעשת שמירה מעולה.

אבל אם נתכוון להוציא לפניו, ובא לו לאחריו - פטור, שהרי נתכוון להוציא בשמירה מעולה והוציא בשמירה מעוטה.

וכן כל כיוצא בזה:

יג.

היה חגור בסינר, והשליך המשא בין בשרו וחלוקו, בין שבא זה המשא שדרכו להוציאו כדרך הזאת לפניו, בין שבא לאחריו - חייב, שכן דרכו להיות חוזר:

י.ד.

כל המתכוון לעשות מלאכה בשבת, והתחיל בה ועשה כשיעור, חייב, אף על פי שלא השלים כל המלאכה שנתכוון להשלימה.

כיצד, הרי שנתכוון לכתוב איגרת או שטר בשבת, אין אומרים לא יתחייב זה עד שישלים חפצו ויכתוב כל האיגרת או כל השטר, אלא משיכתוב שתי אותיות יתחייב.

וכן אם נתכוון לארוג בגד שלם, משיארוג שני חוטין יתחייב, ואף על פי שכוונתו להשלים, הואיל ועשה כשיעור בכוונה - חייב.

וכן כל כיוצא בזה:

שונים שעשאוהו

טו.

כל אחד מהם יכול לעשותו לבדו

כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו, ועשו אותה שנים בשותפות - בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה, כגון שעקר זה החפץ מרשות זו והניחו השני ברשות אחרת, בין שעשו אותה שניהם כאחד מתחילה ועד סוף, כגון שאחזו שניהם בקולמוס וכתבו, או אחזו כיכר והוציאוהו מרשות לרשות - הרי אלו פטורין:

טז.

אין אחד יכול לעשותו לבדו

ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד שיצטרפו, כגון שנים שאחזו קורה והוציאוהו לרשות הרבים, הואיל ואין כוח באחד מהן לעשותה לבדו ועשו אותה בשותפות מתחילה ועד סוף - שניהן חייבין, ושיעור אחד לשניהם.

היה כוח באחד מהן להוציא קורה זו לבדו, והשני אינו יכול להוציאה לבדו, ונשתתפו שניהם והוציאוה - זה שיכול חייב, והשני מסייע הוא, ומסייע אינו חייב כלום.

וכן כל כיוצא בזה:

מקלקל

יז.

כל המקלקלין פטורין. כיצד? הרי שחבל בחבירו או בבהמה דרך השחתה, וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה - הרי זה פטור. חפר גומא ואינו צריך אלא לעפרה - הרי זה מקלקל ופטור. אף על פי שעשו מלאכה, הואיל וכוונתם לקלקל פטורין:

יח.

כל המקלקל על מנת לתקן - חייב. כיצד? הרי שסתר כדי לבנות במקומו, או שמחק כדי לכתוב במקום שמחק, או חפר גומא כדי לבנות בתוכה יסודות, וכל כיוצא בזה - חייב, ושיעורו כשיעור המתקן:

מקצת בשוגג ומקצת בזדון

יט.

כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשגגה ומקצתה בזדון, בין שהזיד ולבסוף שגג בין ששגג ולבסוף הזיד - פטור,

עד שיעשה שיעור המלאכה כולו מתחילה ועד סוף בזדון, ואחר כך יהיה
חייב כרת וסקילה,

או יעשהו כולו בשגגה מתחילה ועד סוף, ואחר כך יהיה חייב חטאת קבועה: